Liliana Beniuc*

CONTRIBUȚIA UNIUNII EUROPENE LA PACEA ȘI SECURITATEA GLOBALĂ

CZU: 061.1 UE:327.57(100) **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.12755161**

Abstract

The article analyzes the European Union's contribution to maintaining peace and security in Europe and globally, based on the applicable normative acts, such as the Treaty on European Union, the Lisbon Treaty, the EU Global Strategy for Foreign and Security Policy, and the EU Strategic Compass. To characterize the EU's role as an international actor, the Union's relations with the UN, NATO, and partner states, including the EU's defense capabilities, were outlined. Vulnerabilities and threats to global peace and security were described during the Covid-19 pandemic and the military invasion of Ukraine by Russia. Given that sanctions are among the primary instruments of the EU's common foreign and security policy, the variety and context of their adoption were analyzed. The capacity for conflict prevention, peace promotion, and international security consolidation was examined through the description of objectives and budgets of the European Defense Fund and the European Peace Instrument. The circumstances created by Russia's military invasion of Ukraine necessitated highlighting traditional and hybrid threats to the EU's peace and security, including at the global level. The role of the EU in defending the peace and security of the Republic of Moldova was reflected in the description of the European Peace Instrument.

Keywords: *peace, international security, European Union, international actor, sanctions, CFSP, CSDP, European Defense Fund, European Peace Instrument.*

Promovarea şi protejarea păcii şi securităţii la nivel global constituie unul dintre pilonii de bază ai acţiunii externe a UE. Articolul 3 alineatul (5) al TUE indică contribuţia UE la menţinerea păcii pe primul loc printre obiectivele relaţiilor UE cu lumea în general, alături de securitate, dezvoltare durabilă, protecţia drepturilor omului şi altele (Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată), 2012). Obiectivul UE de menţinere şi promovare a păcii ghidează Uniunea în toate aspectele acţiunii sale externe, precum politica externă şi de securitate comună (PESC); cooperarea pentru dezvoltare; cooperarea economică, financiară şi tehnică; ajutor umanitar; politica comercială comună; extinderea şi politica de vecinătate. Ambiţia UE de a salvgarda pacea pe continentul european a generat procesul de integrare, iar politica externă europeană derivă direct din însăşi natura Uniunii. Astfel, UE manifestă un interes sporit faţă de cooperarea multilaterală, respectă primatul

* doctor în științe politice, conferențiar universitar, Chișinău, Republica Moldova, liliana.beniuc@usm.md, https://orcid.org/0000-0002-1094-2662

diplomaţiei, utilizează medierea pentru soluţionarea conflictelor, promovarea drepturilor omului şi a statului de drept.

Primul efort major de consolidare a prezenţei UE ca actor global, prin definirea unor principii, obiective şi instrumente specifice a fost Strategia Europeană de Securitate din 2003, care în anul 2016 a fost înlocuită cu Strategia Globală a UE. Conform Tratatului de la Lisabona (2007) a fost creată funcţia de „Înalt Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate", numit pentru un mandat de cinci ani, care conduce politica externă a UE, reprezintă UE în negocierile diplomatice şi forumurile internaţionale, inclusiv ONU, coordonează instrumentele de politică externă ale UE şi contribuie la atingerea consensului între cele 27 state membre ale UE. În activitatea sa Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate este asistat de Serviciul European de Acţiune Externă, care reprezintă serviciul diplomatic al UE. Conform articolul 36 al TUE Înaltul Reprezentant al Uniunii trebuie să consulte Parlamentul European în mod regulat cu privire la principalele aspecte şi opţiuni în domeniul PESC şi să informeze Parlamentul cu privire la evoluţia politicii externe europene (Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată), 2012).

Potrivit Strategiei Globale (2016), UE şi-a asumat responsabilitatea de a proteja pacea şi securitatea în întreaga Europă, în regiunile înconjurătoare din Est şi de Sud. Acţiunea externă a UE la nivel global este determinată de cauzele declanşării conflictelor, combaterii sărăciei şi promovării drepturilor omului. Responsabilitatea la nivel global a UE este partajată în cadrul parteneriatelor multilaterale, precum ONU, NATO, G7, şi celor bilaterale. UE are potenţial de a acţiona la toate etapele din ciclul conflictului: în faza de prevenire, declanşare, suspendare a acţiunilor militare şi de încheiere a păcii sau reglementării. Potrivit abordării UE o pace durabilă poate fi obţinută numai prin acorduri cuprinzătoare ancorate în parteneriate regionale şi internaţionale extinse, profunde şi durabile, pe care Uniunea le va promova şi le va sprijini. Guvernanţa regională oferă UE şansa de a gestiona mai bine problemele de securitate, de a exercita influenţă în afacerile internaţionale. Regiunile, unde UE se ghidează de anumite obiective specifice, sunt următoarele: Europa, zona mediteraneeană, Orientul Mijlociu şi Africa; lungimea de la Nord la Sud a Oceanului Atlantic; regiunea arctică. La Est, ordinea europeană în materie de securitate a fost încălcată în anul 2014, prin anexarea peninsulei Crimeea şi s-a acutizat în 2022 din cauza agresiunii militare a Rusiei împotriva Ucrainei; regiunea Africa de Nord şi Orientul Mijlociu este afectată de terorism şi violenţă (Strategia Globală a politicii externe şi securităţii UE, 2016).

Invazia militară a Rusiei împotriva Ucrainei a determinat Uniunea Europeană să îşi revizuiască poziţia privind propria capacitate de apărare a păcii şi securităţii în Europa. UE a condamnat agresiunea militară a Rusiei împotriva Ucrainei în cei mai fermi termeni, iar cele 27 de state membre ale Uniunii au reacţionat ca o unitate fără

precedent, pentru a oferi Ucrainei ajutor umanitar, financiar, diplomatic şi militar. UE împreună cu partenerii transatlantici sprijină Ucraina în confruntarea cu agresiunea militară a Rusiei, pentru a restabili pacea în Europa şi a consolida rezistenţa Ucrainei. În viziunea UE suveranitatea, integritatea teritorială şi independenţa în cadrul frontierelor recunoscute în plan internaţional trebuie respectate pe deplin.

UE tinde să apere ordinea europeană de securitate. Ordinea mondială post-Război Rece, care în opinia noastră s-a menţinut până la 24 februarie 2022, a fost caracterizată printr-o concurenţă strategică între Marile Puteri, extindere a NATO şi UE spre Est, inclusiv prezenţă a unor ameninţări complexe de securitate. După 24 februarie 2022 ordinea mondială se caracterizează prin ascensiune a Chinei în afacerile internaţionale şi acţiunile militare ale Rusiei în Ucraina, prin intensificarea tehnologiilor emergente, prin perturbarea şi schimbările climatice, prin apariţia unor noi provocări de securitate, crize economice şi alimentare în întreg lume. Interdependenţa devine tot mai conflictuală, iar armele soft power au devenit vaccinurile, datele şi standardele tehnologice, care sunt instrumente ale competiţiei politice. În aceste circumstanţe, caracterizate printr-un mediu ostil şi tendinţe geopolitice extinse, UE a decis să îşi asume mai multă responsabilitate pentru propria sa securitate, prin consolidarea politicii comune de securitate şi apărare până în anul 2030, esenţa căreia a fost determinată de Busola Strategică a UE, adoptată de Consiliul UE, la 22 martie 2022 (The Strategic Compass of the European Union, 2022).

O Uniune Europeană puternică şi capabilă în domeniul securităţii şi apărării trebuie să contribuie pozitiv la securitatea globală şi transatlantică, fiind complementară NATO, care rămâne fundamentul apărării colective pentru membrii săi. UE îşi consolidează parteneriatele strategice cu NATO şi ONU prin dialoguri politice mai structurate, inclusiv prin cooperare operaţională şi tematică. În opinia lui Josep Borrell Fontelles, Înaltul Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate, proliferarea conflictelor şi problemelor în întreaga lume creşte pe măsură ce capacitatea colectivă de a găsi soluţii scade. Creşterea politicii de putere a condiţionat mai multă neîncredere şi mai multe drepturi de veto. UE optează pentru revitalizarea sistemului multilateral de relaţii internaţionale (As More Conflicts, Problems around World Mount, 23 February 2023).

Prin oferirea suportului politic şi financiar, UE susţine ONU şi sprijină ordinea globală bazată pe reguli, cu Naţiunile Unite în centrul său. De cealaltă parte, ONU recunoaşte UE ca unul dintre cei mai importanţi parteneri regionali în menţinerea păcii, atât prin capacitatea sa operaţională, cât şi datorită convergenţei largi de norme şi valori. Conform estimărilor Elenei Lazarou şi ale lui Ionel Zamfir, UE şi state membre contribuie împreună cu circa 32 % la finanţarea ONU (Lazarou, Zamfir, 2022). Astfel, UE şi statele sale membre sunt cel mai mare contribuitor colectiv la bugetul Naţiunilor Unite şi susţin cei trei piloni ai Organizaţiei: 1) pacea şi securitatea; 2) dezvoltarea durabilă şi 3) drepturile omului. Prin politica de securitate şi apărare

comună, UE conduce 18 misiuni şi operaţiuni, ceea ce o caracterizează ca unul dintre principalii parteneri ai ONU în menţinerea păcii. Astfel, UE oferă sprijin ONU pentru regiunile din întreaga lume, oferă asistenţă ţărilor africane în lupta împotriva terorismului internaţional, acordă ajutor umanitar oamenilor care au pătimit în urma cutremurelor devastatoare din Siria şi Turcia, protejează pacea în ţările Balcanilor de Vest, oferă resurse necesare Ucrainei până la retragerea forţelor şi echipamentelor militare ale Federaţiei Ruse. Potrivit declaraţiei oficiale a Înaltului Reprezentant al Uniunii, Josep Borell, dreptul internaţional trebuie să fie omniprezent, pentru a-i proteja pe toţi membrii ONU de politicile de putere, şantaj şi atacuri militare (As More Conflicts, Problems around World Mount, 23 February 2023).

Invazia militară a Rusiei împotriva Ucrainei şi pandemia Covid-19 au evidenţiat vulnerabilităţile politicilor de susţinere a păcii, securităţii şi prosperităţii UE: capacitatea de a face faţă neaşteptatelor provocări şi nevoia de pregătire. Pregătirea pentru a contracara ameninţările tradiţionale şi netradiţionale, la nivel global şi în cadrul Uniunii, a fost testată şi dovedită ca rezerva de îmbunătăţire. Astfel, Înaltul Reprezentant al Uniunii, Josep Borell a declarat că pandemia Covid-19 a evidenţiat că vulnerabilităţile unei instituţii hiperglobalizate şi a lumii interdependente, sănătatea umană şi sănătatea planetei sunt legate, iar inegalităţile evidenţiază slăbiciunile. În urma pandemiei, liderii politici şi oamenii de ştiinţă au recunoscut că ameninţările la adresa păcii şi securităţii pot apărea din ameninţări netradiţionale de securitate, cum ar fi viruşii şi evenimentele meteorologice extreme. Circumstanţele create în contextul unui război convenţional pe teritoriul unui stat vecin al UE au actualizat percepţia permanenţei ameninţărilor tradiţionale la adresa securităţii europene. În Busola strategică a UE – 2022 au fost indicate următoarele ameninţări tradiţionale la dresa securităţii europene: încălcarea continuă a securităţii europene în Est; creşterea terorismului şi a violenţei în Africa De Nord, Orientul Mijlociu şi Europa însăşi; creşterea tensiunilor de securitate în Asia; perturbări cauzate de schimbările climatice; exercitarea influenţei străine prin răspândirea dezinformării şi armelor de distrugere în masă (The Strategic Compass of the European Union, 2022). În tabelul nr. 1 vom indica ameninţările la adresa păcii şi securităţii recunoscute în documentele strategice ale UE, statelor membre permanente **ale Consiliului de Securitate a OMU şi a unor state din G-20:**

Tabelul 1. Ameninţări la adresa păcii şi securităţii recunoscute în documentele strategice

Strategia Globală a EU	Consiliului de Securitate a ONU					Unele state din G-20			
	China	Franţa	Rusia	Marea Britanie	SUA	Brazilia	Germania	Japonia	**Australia**
Terorism	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ameninţări hibride		✓		✓		✓		✓	✓

Crize economice		✓	✓	✓	✓			✓	✓
Schimbările climatice		✓		✓	✓		✓		✓
Insecuritatea energetică		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Conflictele violente	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓
Securitatea cibernetică	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dezinformarea / războiul informaţional		✓		✓	✓	✓	✓		✓
Statele fragile		✓		✓	✓	✓			✓
Crimele transnaţionale		✓	✓	✓	✓	✓			✓
Armele de distrugere în masă	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Sursa: Lazarou Elena, Zamfir Ionel. Panorama de l'action de l'Union européenne et perspectives pour l'avenir

În noul context geopolitic, marcat de tensiuni politice accentuate şi de scăderea garanţiilor de securitate, de război şi de „armamentizarea tuturor", UE şi-a asumat obligaţia de a exploata la maximum potenţialul său ca actor în apărarea păcii şi securităţii, iar Înaltul Reprezentant al Uniunii să vorbească într-un limbaj al puterii şi să acţioneze potrivit circumstanţelor. Cheltuielile de apărare în Europa au atins cote inedite înainte de criza financiară, cu o creştere de 24% din 2011 până în anul 2021, cu o cheltuială totală de 254 de miliarde de dolari (Lazarou, Zamfir, juillet 2022).

Crearea UE mai puternice şi mai capabile în probleme de securitate şi apărare a fost iniţiată de Comisia Juncker şi este continuată de Comisia von der Leyen, care a creat pentru prima dată o Direcţie Generală pentru Industria şi Spaţiul de Apărare (DG DEFIS), care în *domeniul industriei de apărare* se ocupă de menţinerea competitivităţii tehnologice şi a inovaţiei industriei europene de apărare, iar în *domeniul spaţiului* DG DEFIS este responsabilă de implementarea programului spaţial al UE, constând din Programul european de observare a Pământului (*Copernicus*), Sistemul European de navigare prin satelit (*Galileo*) şi Serviciul European de suprapunere de navigaţie geostaţionară (*EGNOS*) (Defence Industry and Space). Capabilităţile de apărare ale Europei sunt următoarele: recunoaştere, informaţii şi supraveghere; sisteme de aeronave pilotate de la distanţă; comunicaţii prin satelit, accesul autonom la spaţiu şi observarea permanentă a Pământului; capabilităţi militare de ultimă generaţie; capabilităţi necesare pentru a asigura securitatea cibernetică şi maritimă. Vulnerabilitatea UE în domeniul apărării este influenţată de fragmentarea pieţei europene şi de nivelul insuficient de cooperare industrială.

Conform Planului de acţiune europeană în domeniul apărării, adoptat la 30 noiembrie 2016, UE este în urmă faţă de SUA în domeniul militar din cauza lipsei de interoperabilitate şi decalajelor tehnologice. Contribuţia industriei de apărare în economia europeană este de 100 miliarde de euro pe an, iar 1,4 milioane de persoane înalt calificate sunt angajate direct sau indirect în Europa (Planul de acţiune european în domeniul apărării, 2016).

În ultimele două decenii statele membre ale UE şi-au redus bugetele pentru apărare. În perioada 2005-2015, în UE-27 cheltuielile de apărare au scăzut cu aproximat 11%, ajungând la o sumă totală de 200 miliarde euro. Ponderea cheltuielilor de apărare în PIB este scăzut, constituind 1,4% în anul 2015. În anul 2016, doar patru din cele 28 de state membre ale UE, atingeau obiectivul NATO cu privire la cheltuielile de 2% din PIB, stabilit în cadrul Summit-lui din anul 2014, care a avut loc în Ţara Galilor: Estonia, Grecia, Polonia şi Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord (Planul de acţiune european în domeniul apărării, 2016). Concurenţa şi cooperarea sporită la nivelul UE constituie mijloacele de îmbunătăţire a eficienţei şi a capacităţii de inovare a bazei industriale de apărare europene, a eficienţei şi a capacităţii de inovare a bazei industriale de apărare europene.

Fondul European de Apărare este instrumentul emblematic al Comisiei Europene, pentru sprijinirea cooperării în domeniul apărării în Europa, prin finanţarea proiectelor de apărare competitive şi colaborative pe parcursul întregului ciclu de cercetare şi dezvoltare, concentrîndu-se asupra proiectelor care generează noi tehnologii şi echipamente de apărare interoperabile de ultimă generaţie. Totodată Fondul European de Apărare promovează inovarea şi stimulează participarea transfrontalieră a întreprinderilor mici şi mijlocii. Proiectele sunt definite pe baza priorităţilor în materie de capabilităţi de apărare stabilite de PSAC, n special în contextul planului de dezvoltare a capabilităţilor. Pentru perioada 2021-2027, bugetul Fondului European de Apărare are un buget de 7 953 000 000 euro, împărţit în doi piloni: 1) pentru finanţarea cercetărilor colaborative în domeniul apărării privind ameninţările emergente; 2) pentru cofinanţarea proiectelor colaborative de dezvoltare a capabilităţilor (Fondul european de apărare, 2022).

Instrumentul European pentru Pace este un instrument extrabugetar, prevăzut să consolideze capacitatea Uniunii Europene de a preveni conflictele, de a promova pacea, de a consolida securitatea internaţională. În cadrul politicii externe şi de securitate comune Instrumentul European pentru Pace finanţează acţiuni operaţionale cu implicaţii militare sau în domeniul apărării. Din anul 2021 Instrumentul European pentru Pace a înlocuit şi a extins fostele instrumente financiare, precum mecanismul Athena şi Instrumentul financiar pentru pace în Africa. La 13 martie 2023, Consiliul UE a adoptat plafonul financiar al Instrumentului European pentru Pace de 7,979 miliarde euro până în anul 2027, care poate furniza de urgenţă Ucrainei muniţie de artilerie, fie dis stocurile existente, fie achiziţionată în comun (Instrumentul European

pentru pace, 2021). La 30 iunie 2022 Consiliul UE a adoptat o măsură de asistenţă în valoare de 40 milioane de euro în cadrul Instrumentului European pentru Pace, pentru consolida capacităţile unităţilor de logistică, de mobilitate, de comandă şi control, de apărare cibernetică, de recunoaştere aeriană fără pilot şi de comunicaţii tactice ale forţelor armate ale Republicii Moldova prin furnizarea de echipamente, materiale şi servicii relevante neletale, inclusiv de formare legată de echipamente. Prima măsura de asistenţă în valoare de 7 milioane euro, a fost adoptată în decembrie 2021, pentru a consolida capacităţile Direcţiei medico-militare şi ale Batalionului de Geniu din cadrul forţelor armate (Instrumentul European pentru Pace, 2022).

UE acordă o atenţie deosebită vecinătăţii imediate, cu scopul de a construi reziliența şi de a susţine pacea şi democraţia, ambele fiind în prezent serios provocate la graniţa de Est de războiul Rusiei împotriva Ucrainei. UE împreună cu statele sale partenere promovează activ politici menite să reducă capacitatea Federaţiei Ruse de a finanţa războiul, de a ajuta economia şi funcţionalitatea Ucrainei. Efectele războiului din Ucraina se răsfrâng în întreaga lume sub forma scăderii securităţii alimentare şi energetice, a presiunilor inflaţioniste, a crizelor economice şi a polarizării globale. Noile tipuri de ameninţări şi factori destabilizatori, cum ar fi pandemia Covid-19, schimbările climatice, interferenţa străină în democraţie, atacurile cibernetice şi bio-terorismul, inclusiv diferitele tipuri de război hibrid, necesită gândire inovatoare, noi tipuri de resurse şi soluţii.

Multilateralismul constituie un element de bază al politicii externe şi al identităţii Uniunii Europene, un fundament al abordării sale faţă de pace şi securitate, pentru a contracara ameninţările globale, precum ar fi proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul şi crizele globale de sănătate, consecinţele economice şi umanitare ale pandemiei de Covid-19 n întreaga lume. UE optează pentru un multilateralism eficient în problemele referitor la schimbările climatice, calificându-le ca o problemă de securitate, care trebuie să domine în agenda globală, iar Consiliul de Securitate al ONU trebuie să îşi asume responsabilitatea de soluţionare. În opinia Elenei Lazarou şi lui Ion Zamfir „multilateralismul" este supus unei presiuni crescânde din partea sistemelor şi ideologiilor alternative de valori din cauza efectelor pandemiei (Lazarou, Zamfir, 2022). Comisia Europeană sun preşedinţia Ursulei von der Leyen s-a angajat să consolideze UE ca actor extern, capabil să acţioneze mai strategic şi mai autonom, respectând în acelaşi timp valorile fundamentale stipulate în tratatele fondatoare, inclusiv realizarea păcii. Până în prezent, valorile şi obiectivele generale ale UE ghidează toate aspectele acţiunii externe, precum politica externă şi de securitate comună; sprijinul pentru democraţie; cooperarea pentru dezvoltare, financiară şi tehnică; ajutorul umanitar; comerţul şi politica de vecinătate.

Contribuţia UE la combaterea ameninţărilor la adresa păcii, securităţii şi democraţiei la nivel global a crescut semnificativ prin legislaţie, finanţare şi creare de noi structuri şi iniţiative. O parte semnificativă a ajutorului UE se adresează statelor

fragile şi problemelor legate de asigurarea păcii. „Noul consens asupra dezvoltării" al UE subliniază rolul cooperării pentru dezvoltare în prevenirea conflictelor violente şi atenuarea consecinţelor acestora după încetarea lor. Pe teren, UE a reuşit să consolideze relaţia dintre securitate, dezvoltare şi ajutorul umanitar prin punerea în aplicare a strategiilor cuprinzătoare, de exemplu, în Cornul Africii şi în Sahel (Lazarou, Zamfir, 2022).

UE dezvoltă un forum de parteneriate pentru securitate şi apărare, pentru a combate provocările comune prin cooperarea mai strânsă şi mai eficientă cu partenerii săi, prin dialoguri şi consultări dedicate. Partenerii bilaterali ai UE, care împărtăşesc aceleaşi valori şi interese sunt SUA, Norvegia. Canada, Regatul Unit şi Japonia. UE dezvoltă parteneriate personalizate în Balcanii de Vest, vecinătatea de Est şi de Sud, Africa şi America Latină. Domeniile potenţiale de implicare ar putea include misiuni şi operaţiuni PSAC; dezvoltarea capacităţilor; combaterea ameninţărilor hibride şi cibernetice; securitatea maritimă; dezarmarea şi neproliferarea; combaterea terorismului; aspectele de securitate şi apărare ale schimbărilor climatice; comunicaţii strategice şi dezinformare; tehnologii emergente şi disruptive; aspectele de securitate şi apărare ale spaţiului; guvernanţa şi reforma sectorului de securitate.

În Busola Strategică a UE pentru securitate şi apărare este prevăzut că UE trebuie să îşi sporească prezenţa, eficacitatea şi vizibilitatea în vecinătatea sa şi pe arena globală prin eforturi, investiţii comune şi cooperare (The Strategic Compass of the European Union, 2022). UE tinde să acţioneze ca un actor politic autonom, strategic, holistic, puternic şi coerent, pentru a susţine valorile şi principiile care stau la baza democraţiei, să aibă mai multă responsabilitate pentru a asigura securitatea în Europa şi a sprijini pacea şi securitatea internaţională, precum şi securitatea umană, prin reunirea elementelor de putere normativă, soft şi hard cu fermitate şi rezistenţă.

În situaţiile de criză capacităţile de acţiune rapidă şi fermă ale UE se manifestă prin consolidarea misiunilor şi operaţiunilor civile şi militare PSAC, oferind mandate solide şi flexibile, prin promovarea unui proces decizional rapid şi eficient, prin asigurarea solidarităţii mai mari financiare, prin promovarea cooperării mai strânse cu misiunile şi operaţiunile ad-hoc conduse de europeni. UE intenţionează, pentru diferite tipuri de crize, să îşi dezvolte capacitatea de desfăşurare rapidă până la 5000 de militari în medii nepermisive (The Strategic Compass of the European Union, 2022). În vederea consolidării structurilor de comandă şi control, în special Capacitatea de planificare şi conduită militară, UE trebuie să crească gradul de pregătire şi cooperare prin îmbunătăţirea mobilităţii militare şi exerciţiilor regulate, în condiţiile desfăşurării rapide.

Ameninţările hibride s-au intensificat atât ca frecvenţă, cât şi ca impact. Totalitatea *instrumentelor hibride ale UE* oferă un cadru pentru un răspuns coordonat la campaniile hibride care afectează Uniunea şi statele membre şi ar trebui să includă măsuri preventive, de cooperare, de stabilizare, restrictive şi de redresare, inclusiv de

consolidare a solidarităţii şi asistenţei reciproce. Conform articolului 42 aliniatul (7) al Tratatului privind Uniunea Europeană în cazul în care un stat membru ar deveni obiectul unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state sunt obligate să îi acorde ajutor şi asistenţă prin toate mijloacele de care dispun (Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată), 2012). Angajamentele şi cooperarea în domeniul PSAC trebuie să fie conforme cu angajamentele asumate în cadrul NATO, care constituie pentru statele membre fundamentul apărării lor colective şi cadrul de punere în aplicare a securităţii. Capacitatea unică de analiză a informaţiilor (SIAC), în special *Celula de fuziune hibridă*, va analiza şi va evalua ameninţările hibride, va identifica ameninţările şi sursa lor, va oferi previziune şi conştientizare a situaţiei (The Strategic Compass of the European Union, 2022). UE va asigura sinergii şi va explora alte căi de cooperare contra-hibridă cu NATO.

Conform prevederilor Busolei Strategice a UE, în calitate de instrumente hibride ale UE trebuie să fie incluse consolidarea rezilienţei societale şi economice, protecţia infrastructurii critice, democraţiile şi procesele electorale naţionale şi ale UE. Pentru a sprijini statele membre, misiunile şi operaţiunile PSAC şi ţările partenere în combaterea ameninţărilor hibride, UE va crea *echipe de răspuns rapid hibrid ale UE*, adaptabile la ameninţare şi care se bazează pe expertiza naţională şi militară civilă şi militară sectorială relevantă (The Strategic Compass of the European Union, 2022).

Un obiectiv important al combaterii ameninţărilor hibride este capacitatea UE de a răspunde rapid şi cu forţa la atacurile cibernetice, precum ar fi activităţile cibernetice rău intenţionate sponsorizate de stat, care vizează infrastructura critică şi atacurile ransomware. În vederea combaterii ameninţărilor hibride de ordin cibernetic UE va consolida Setul de instrumente pentru diplomaţia cibernetică a UE şi va folosi pe deplin toate instrumentele sale, inclusiv măsurile preventive şi sancţiunile aplicate actorilor externi, pentru activităţi cibernetice rău intenţionate împotriva Uniunii şi a statelor sale membre. Unitatea comună cibernetică a UE contribuie la sporirea analizei situaţiei comune şi la cooperarea dintre instituţiile UE şi statele membre.

UE se manifestă pe arena internaţională ca un promotor al păcii şi al stabilităţii regionale, folosind pe scară largă sancţiunile inteligente. Practicile de sancţionare ale UE sunt de două tipuri: 1) implementarea sancţiunilor aprobate de Consiliul de Securitate al ONU; şi 2) impunerea propriilor sancţiuni autonome. Sancţiunile inteligente ale UE se manifestă prin embargouri asupra vânzărilor de arme, interzicerea vizelor şi îngheţarea conturilor deţinute în băncile europene. Potrivit opiniei cercetătorilor C. Portela şi B.G. Usobiaga utilizarea sancţiunilor consolidează rolul UE în politica mondială şi identitatea sa de actor internaţional (Portela, Usobiago, 2015). În comparaţie cu alte organizaţii regionale, UE este cea mai activă entitate regională în impunerea sancţiunilor internaţionale. Preeminenţa UE în realizarea politicii de sancţiuni poate fi explicată prin faptul că Uniunea Europeană este cea mai dezvoltată structură regională, care posedă mecanisme suficiente pentru a promova o

politică externă coordonată, în timp ce alte organizaţii regionale acţionează doar în condiţiile când proprii membri încalcă principiile statutare.

În practica internaţională se identifică trei mecanisme prin care sancţiunile atenuează, limitează şi contribuie la încetarea conflictelor armate. *Primul mecanism* este reducerea resurselor necesare ale unui conflict armat, prin limitarea ofertei de arme sau scumpirea lor considerabilă pe piaţa neagră. Un exemplu în acest sens este embargoul asupra vânzării şi furnizării armelor în zonele de risc ridicat. UE a folosit adesea această măsură, de exemplu, faţă de fosta-Iugoslavia, Sudan, Sierra Leone, Siria şi Libia. O altă măsură din cadrul mecanismului de reducere a resurselor conflictului armat este limitarea în furnizarea de tehnologii, asistenţă tehnică şi vânzarea de obiecte sau materiale de dublă utilizare, care ar putea fi refolosite într-un conflict.

Cel de-al doilea mecanism este limitarea resurselor disponibile pentru finanţarea conflictelor sau războaielor civile, care presupune realizarea unui control asupra vânzării resurselor naturale, precum petrol şi „diamantele de război", resurse care pot ajuta la finanţarea achiziţiei de arme, provizii şi mercenari. Astfel, UE a pus în aplicare sistemul de certificare pentru Procesul Kimberley privind comerţul cu diamante brute, care are o structură tripartită, constituită din guverne în calitate de factori de decizie, industria internaţională a diamantelor şi reprezentanţii societăţii civile în calitate de observatori. În conformitate cu Procesul Kimberley „*diamantele de război*" sunt definite ca diamante brute, utilizate de mişcările rebele sau de aliaţii acestora, pentru finanţarea conflictelor, care vizează subminarea guvernelor legitime. Potrivit Rezoluţiei Parlamentului European din 16 decembrie 2021 Procesul Kimberley a fost eficient în a stopa comerţul cu diamante de război, reprezentând în prezent mai puţin de 1% din comerţul cu diamante brute, faţă de 15% în anul 2003 (Rezoluţia Parlamentului European, 2021). C. Portela şi B.G. Usobiaga menţionează că UE dedică resurse abundente pentru combaterea spălării banilor obţinuţi din vânzarea resurselor naturale ilegale şi exercită presiuni asupra persoanelor sau entităţilor implicate într-un conflict armat prin îngheţarea activelor lor financiare în conturile Băncii Europene (Portela, Usobiago, 2015). Prin impunerea restricţiilor la vize, UE împiedică circulaţia către şi dinspre UE a persoanelor care participă la conflictul armat sau războiul civil.

Cel de-al treilea mecanism este generarea stimulentelor pentru actorii din societăţile afectate, care se opun continuării conflictului. Interdicţiile şi limitările impuse de sancţiuni sunt adesea un motiv de ruinare economică pentru unii şi un stigmat social pentru alţii. Generarea acestui stimulent depinde de creativitatea în proiectarea şi aplicarea sancţiunilor. De exemplu, în timpul conflictului din Serbia, UE a creat o „listă albă" a întreprinderilor şi a municipalităţilor, care se disociau de regimul lui Milošević, pentru a continua comerţul cu UE şi a beneficia de ajutor preferenţial. În iarna anului 1999, după bombardamentul NATO asupra Serbiei, UE a furnizat combustibil direct municipalităţilor din opoziţie prin programul „Energie

pentru Serbia", pentru încălzirea oraşelor sârbe, care erau conduse de forţe democratice, în valoare de 8,8 milioane de euro, care ulterior a fost extins prin oferirea finanţării pentru şcolarizare, transport şi infrastructură pentru regiunile administrate de opoziţie, realizând obiectivul de a influenţa deciziile de vot la viitoarele alegeri în favoarea Opoziţiei Democratice din Serbia (Josh, 2020).

Cercetătorii C. Portela şi B.G. Usobiaga consideră că UE aplică sancţiuni preventive, pentru a promova pacea, democraţia şi drepturile omului în condiţiile absenţei unui conflict armat, pentru a anticipa sau atenua conflictele interne înainte ca acestea să dezvolte un caracter violent. De exemplu, sancţiunile împotriva Iranului au fost prezentate ca un efort de a rezolva problema nucleară fără intervenţia militară a potenţialilor rivali, ca o modalitate de a menţine pacea în Orientul Mijlociu. În anul 2003 UE a preluat conducerea în negocierile privind programul nuclear al Iranului, în mare parte ca o încercare de a preveni o acţiune militară americană în stil irakian în Iran. Acordul - intermediat în anul 2015 cu Iranul de către P 5+1 (cei cinci membri permanenţi ai Consiliului de Securitate al ONU plus Germania) şi UE – a soluţionat în aparenţă disputa nucleară. Contrar tuturor dovezilor şi poziţiilor UE, preşedintele Donald Trump a considerat că Acordul Nuclear cu Iranul a fost „cel mai prost acord vreodată", fapt ce a determinat decertificarea Acordului Nuclear în anul 2017 de către SUA, pe motiv că nu mai este în interesul securităţii lor naţionale. Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe şi politica de securitate, Frederica Mogherini, în anul 2017 a subliniat în repetate rânduri că Acordul Nuclear cu Iranul are rezultate în soluţionarea disputei nucleare şi nu ar trebui confundat cu alte probleme (Cronberg, Erästö, 2017). Sancţiunile aplicate de UE împotriva Iranului au fost considerate eficiente, fiindcă au generat nemulţumirea populară, pentru a-l susţine pe Hassan Rouhani, candidatul moderat să câştige alegerile prezidenţiale din anul 2013 şi 2017, dar totodată UE a reuşit să convingă SUA şi Israelul să nu intervină militar în Iran.

UE a impus sancţiuni masive şi fără precedent împotriva Rusiei, din cauza anexării peninsulei Crimeea, neimplementarea Acordului de la Minsk (2015), declanşării agresiunii militare împotriva Ucrainei la 24 februarie 2022 şi anexării ilegale a regiunilor Doneţk, Luhansk, Zaporijia şi Herson din Ucraina. Sancţiunile UE împotriva Rusiei includ măsuri restrictive specifice, sancţiuni individuale, sancţiuni economice şi măsuri privind vizele. Îi iunie 2023 UE a aplicat peste 1900 de măsuri restrictive faţă de persoanele şi entităţile din Federaţia Rusă, care subminează sau ameninţă integritatea teritorială, suveranitatea şi independenţa Ucrainei. Din cauza invadării Ucrainei de către Rusia, UE a impus sancţiuni Republicii Belarus, pentru implicare şi împotriva Iranului, pentru furnizarea de drone către Rusia. În acest context remarcăm că sancţiunile UE nu blochează exportul de produse alimentare şi agricole. Securitatea alimentară şi accesibilitatea preţurilor alimentare reprezintă o prioritate-cheie pentru UE şi statele-membre. Deşi spaţiul aerian european este închis

pentru aeronavele ruseşti, statele membre ale UE pot autoriza survolarea spaţiului lor aerian de către aeronavele ruseşti în scopuri umanitare. Statele membre ale UE sunt libere să acorde navelor sub pavilionul rus acces în porturile UE, inclusiv să permită intrarea transportatorilor rutieri ruşi în UE, pentru a transporta produse agricole, îngrăşăminte şi grâu, care nu fac obiectul restricţiilor. UE îşi coordonează sancţiunile cu partenerii străini, precum Grupul Băncii Mondiale, Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare, Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică, ţările G7 şi Australia, pentru a împiedica Rusia să obţină finanţare externă şi a asigura punerea în aplicare a măsurilor restrictive. Pentru a combate cazurile de eludare a sancţiunilor, UE a decis să consolideze cooperarea bilaterală şi multilaterală cu ţările terţe, inclusiv să furnizeze asistenţă tehnică (Sancţiunile UE împotriva Rusiei pe înţelesul tuturor, 2023).

În concluzie menţionăm, că eficienţa sancţiunilor este modestă şi necesită întotdeauna să fie parte dintr-o strategie mai largă şi să fie combinată cu stimulente. Importanţa UE ca generator de sancţiuni pentru promovarea păcii şi securităţii internaţionale se bazează pe puterea pieţei interne şi capacitatea ei de a o reglementa, pentru a-şi atinge obiectivele. Subliniem că UE nu foloseşte puterea economică în sancţiunile sale economice, acordând prioritate măsurilor care nu afectează populaţia civilă, însă faţă de Rusia UE a impus sancţiuni masive şi fără precedent, ca răspuns la agresiunea militară împotriva Ucrainei. Consecinţele crizei din Ucraina nu sunt previzibile, dar devine evident că schimbările care au loc, vor condiţiona o nouă ordine europeană, în care problemele de securitate şi apărare vor juca un rol proeminent în negocierile politice.

BIBLIOGRAFIE

The Strategic Compass of the European Union. https://www.strategic-compass-european-union.com/

Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. C 326/13. 26.10.2012. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF

Viziune comună, acţiuni comune: o Europă mai puternică. Strategia Globală pentru politica externă şi de securitate a Uniunii Europene. 2016 https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf

Planul de acţiune european în domeniul apărării. Bruxelles, 30.11.2016 COM(2016) 950 final. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0950&from=DE

Instrumentul european pentru pace. https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/european-peace-facility/

Instrumentul european pentru pace: Consiliul adoptă o măsură de asistenţă în sprijinul forţelor armate din Republica Moldova. 30 iunie 2022. https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2022/06/30/european-peace-facility-council-adopts-assistance-measure-in-support-of-the-moldovan-armed-forces/

Portela Clara, Usobiaga Borja Guijarro. The EU's sanctions and their contribution to peace. In: The EU: a true Peace Actor? May, 2015. Nº 23. https://www.icip.cat/perlapau/en/article/the-eus-sanctions-and-their-contribution-to-peace/

Rezoluţia Parlamentului European din 16 decembrie 2021 referitoare la punerea în aplicare a sistemului de certificare pentru Procesul Kimberley (2021/2885(RSP)) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0516_RO.html

Josh Margrie-Rouse. Political Party Assistance: The Downfall of Dominance? A comparative analysis of party assistance in Serbia and Georgia. 15.06.2020. https://studenttheses.universiteitleiden.nl/access/item%3A3160269/view

Cronberg Tarja, Erästö Tytti. Will the EU and the USA part ways on the Iran deal? 11 October 2017. https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2017/will-eu-and-usa-part-ways-iran-deal

Sancţiunile UE împotriva Rusiei pe înţelesul tuturor. https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/

Fondul european de apărare: 1 miliard EUR pentru a stimula capabilităţile de apărare ale UE şi noi instrumente pentru inovarea în domeniul apărării. 25 mai 2022. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_22_3283

As More Conflicts, Problems around World Mount, European Union High Representative Tells Security Council World Must Invest in Revitalizing Multilateral System. 9268TH Meeting (AM). SC/15210. 23 February 2023. https://press.un.org/en/2023/sc15210.doc.htm

Lazarou Elena, Zamfir Ionel. The attack on Ukraine launched on 24 February 2022 marked a paradigm shift in the EU's thinking about peace and security. 19 July 2022. https://epthinktank.eu/2022/07/19/peace-and-security-in-2022-overview-of-eu-action-and-outlook-for-the-future/

Lazarou Elena, Zamfir Ionel. Panorama de l'action de l'Union européenne et perspectives pour l'avenir. In: Paix et sécurité en 2022. PE 733.605 – juillet 2022. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733605/EPRS_STU(2022)733605_FR.pdf

Defence Industry and Space. https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/defence-industry-and-space_en